

УДК 94(438+477):[27-72/ 37.07:005.5;37.09«15/16»]

**ОСВІТА ЄПАРХІАЛЬНИХ СВЯЩЕНИКІВ КАТОЛИЦЬКОЇ ЦЕРКВИ
У РЕЧІ ПОСПОЛИТІЙ РАННЬОМОДЕРНОГО ЧАСУ:
ОРГАНІЗАЦІЯ НАВЧАННЯ
ТА ВИКЛАДАЦЬКИЙ СКЛАД (ЧАСТИНА 1)**

Тетяна ШЕВЧЕНКО

кандидат історичних наук,
старший науковий співробітник відділу всесвітньої історії ННДІУВІ

Анотація. У статті з'ясовуються динаміка та причини створення в Речі Посполитій духовних семінарій для єпархіального кліру, керованих єзуїтами, робиться порівняльний аналіз моделей адміністративного управління семінаріями, характеризуються їх навчальна та виховна програми. На українських землях замість семінарій діяли курси морального та полемічного богослов'я, керовані єзуїтами. Встановлено перелік цих курсів, час тривалості, висвітлено їх навчальну програму та проаналізовано викладацький склад. Спростовано усталену в польській історіографії точку зору щодо приділення єзуїтами незначної уваги семінаріям і курсам для єпархіального кліру та високо оцінено рівень викладання на курсах. Стаття містить додаток – перелік викладачів та предметів на курсах для єпархіального кліру на українських землях.

Ключові слова: Католицька церква, Товариство Ісуса (єзуїти), духовні семінарії, Річ Посполита, моральне богослов'я (казуїстика), полемічне богослов'я (контрверсії).

**ОБРАЗОВАНИЕ ЕПАРХИАЛЬНЫХ СВЯЩЕННИКОВ
КАТОЛИЧЕСКОЙ ЦЕРКВИ В РЕЧИ ПОСПОЛИТОЙ
РАННЕМОДЕРНОГО ВРЕМЕНИ: ОРГАНИЗАЦИЯ ОБУЧЕНИЯ
И ПРЕПОДАВАТЕЛЬСКИЙ СОСТАВ (ЧАСТЬ 1)**

Татьяна ШЕВЧЕНКО

кандидат исторических наук,
старший научный сотрудник отдела всемирной истории ННИИУВИ

Аннотация. В статье выясняются динамика и причины создания в Речи Посполитой духовных семинарий для епархиального клира, которыми руководили иезуиты, делается сравнительный анализ моделей административного управления семинариями, характеризуются их учебная и воспитательная программы. На украинских землях место семинарий занимали курсы нравственного и полемического богословия, проводившиеся иезуитами. Установлен перечень этих курсов, время их проведения, освещена учебная программа и проанализирован преподавательский состав. Опровергнута устоявшаяся в польской историографии точка зрения относительно уделения иезуитами незначительного внимания семинариям и курсам для епархиального клира и высоко оценен уровень преподавания на курсах. Статья содержит приложение – список преподавателей и предметов на курсах для епархиального клира на украинских землях.

Ключевые слова: Католическая церковь, Общество Иисуса (иезуиты), духовные семинарии, Речь Посполитая, нравственное богословие (казуистика), полемическое богословие (контрверсии).

EDUCATION OF DIOCESAN PRIESTS OF THE CATHOLIC CHURCH IN THE POLISH-LITHUANIAN COMMONWEALTH OF THE EARLY MODERN PERIOD: THE ORGANISATION OF LEARNING AND ACADEMIC STAFF (PART 1)

Tetiana SHEVCHENKO

Candidate of Science (History),

senior research associate of the Department of World History of the NRIUSWH

Annotation. *The article explains the causes and the dynamics of creation in the Polish-Lithuanian Commonwealth seminaries for the diocesan clergy led by the Jesuits. It deals with a comparative analysis of the models of the seminaries' administration management and features of their educational program. The courses of moral and polemical theology, led by the Jesuits, ousted the seminaries in the Ukrainian lands. We established a list of those courses, their duration and curriculum. The author analyzed seminaries' teaching staff. The article refuted established in the Polish historiography opinion that the Jesuits have paid little attention to the seminaries and courses for the diocesan clergy. The article highly appreciated the level of the Jesuit courses. It contains a list of the professors and their courses for the diocesan clergy in the Ukrainian lands as a supplement.*

Key words: *Catholic Church, Society of Jesus (the Jesuits), seminaries, Polish-Lithuanian Commonwealth, Ukraine, moral theology (casuistry), polemical theology (controversy).*

Інституційне оформлення духовної освіти в Католицькій церкві припадає на ранньомодерну добу, епоху Католицької Реформи, започатковану Тридентським собором (1545–1563). На XXIII сесії Тридентського собору 15 липня 1563 р. був прийнятий декрет «Cum adolescentium aetas», який зобов'язав єпископів створити у своїх єпархіях щонайменше одну духовну семінарію для навчання та виховання майбутніх священиків. Декрет базувався на статуті Лондонського синоду англійського єпископату 1556 р., який започаткував діяльність духовних семінарій, окресливши засади їх організації та навчальний план [9, 69–70]. Декрет передбачав прийняття до семінарій закононароджених юнаків щонайменше дванадцяти років, які вміли читати і писати та щиро прагнули прийняти свячення. Після церемонії постригу та отримання священицького одягу кандидат був зобов'язаний вивчати латинську

граматику, церковний спів, церковний календар, Святе Письмо, церковні книги, проповіді, відправу таїнств та обряди. Кандидат у священство мав щодня брати участь у літургії, церковних службах під час свят, щонайменше раз на місяць сповідатись, приймати причастя за рішенням сповідника. Семінарію мав закінчити кожен, хто бажав стати священиком. Таким чином, було покладено початок створення духовних семінарій, де кандидати до духовного стану здобували богословську, моральну та наукову освіту. Семінарії стали одним із найважливіших чинників відновлення Католицької церкви, ослабленої внутрішньою кризою та Реформацією. Припис Собору про поділ семінаристів на два курси – гуманітарних наук та філософії і богослов'я – був реалізований лише у XIX і XX ст. [9, 70].

Проте концепція семінарської освіти та виховання була представлена

Собором лише загально, без детально-го окреслення правил роботи семінарій. Єпископи на власний розсуд могли доручити провадження семінарій різним особам та чернечим згромадженням, внаслідок чого повстали різні типи духовних семінарій [32, 7–10]. У Речі Посполитій до кінця XVI ст. духовні семінарії було засновано лише у п'яти єпархіях, за півстоліття у десяти єпархіях було тринадцять семінарій. На середину XVII ст. дев'ять із тринадцяти семінарій організували і провадили єзуїти.

Історія діяльності єзуїтських духовних семінарій для єпархіального кліру ранньомодерної доби та, зокрема, курсів філософії і богослов'я на українських землях залишається в українській історіографії «білою плямою». У польській історіографії найвагоміший вклад у вивчення історії семінарій, керованих єзуїтами у Речі Посполитій, зробив Людвік Пехнік [26–34], автор найповнішої монографії на дану тему – «*Seminaria diecezjalne w Polsce prowadzone przez jezuitów od XVI do XVIII wieku*» (Краків, 2001). Монографія охоплює діяльність одинадцяти єзуїтських семінарій: у Каліші, Вільні, Сандомирі, Познані, Браневі, Гданську, Красноставі, Любліні, Пултуську, Крожах і Ворне. Історію окремих семінарій охоплюють розвідки переважно польських істориків: Познанської семінарії – М. Банашака (він же є автором статті про генезу семінарій у Польщі) [1–3]; Браневської – Я. Кореви [13, 14], Я. Облонка [25], Х. Гульбінювича [10], А. Шорца [37], Е. Брахофгеля [4]; Віленської – Т. Длугоша [24] і Я. Курчевського [16, 17]; Крожської і Ворненської – М. Волончевського [38]; Пултуської – Ф. Кацпшицького [11] і Т. Жебровського [40]; Люблінської і

Красноставської – С. Млинарчика [21, 22]; Гданської – С. Ходинського [5], С. Косьцеляка [15] і С. Щеблевського [36]. Початковий етап історії семінарій у Речі Посполитій висвітлив Я. Гренжльковський [9].

Кілька фактів про існування курсів філософії та богослов'я для єпархіального кліру при єзуїтських домах Польської і Литовської єзуїтських провінцій подано в «*Encyklopedii wiedzy o jezuitach na ziemiach Polski i Litwy: 1564–1995*» (Краків, 1996) під редакцією Людвіка Гжебеня. Оновлені дані щодо років проведення цих курсів та предметів, які на них викладались, містяться у монографії автора «Єзуїтське шкільництво на українських землях останньої чверти XVI – середини XVII ст.» (дані стосуються українських земель) [41]. Побіжно історія семінарій та курсів для єпархіального кліру як частина історії єзуїтських домів висвітлена у монографії Станіслава Заленського «*Jezuici w Polsce*» [39]. Історія католицьких семінарій у світі з переліком міст та єпархій була видана 1963 р. у Римі [35].

Джерелами для вивчення духовної освіти, провадженої Товариством Ісуса в Речі Посполитій, є: нормативно-регламентаційні; актові і майнові; епістолярні; наративні; спеціальні. До нормативно-регламентаційних джерел відносяться: єзуїтський статут «Конституції Товариства Ісуса» та Правила Товариства; статuti єзуїтських духовних семінарій; декрети Генеральних Конгрегацій – найвищого органу влади в Товаристві; розпорядження (ординації) генералів, шкільні статuti «*Ratio studiorum*» 1586, 1591 і 1599 років, листи і приписи генералів єзуїтам Польської провінції, які регулюють педагогічну діяльність Товариства; уривки з актів Провінційних

Конгрегацій різних асистенцій щодо питань навчального і виховного процесу, діяльності шкільного персоналу. До актових і майнових документів належать фундаційні документи, листи про надання, листи і привілеї, заповіти, інвентарі, книги прибутків і видатків єзуїтських домів та семінарій. Епістолярні документи включають насамперед листування між єзуїтами і фундаторами та жертводавцями їх домів і семінарій, а також між єзуїтами та папськими нунціями, вищими достойниками Товариства і ректорами шкіл, візитаторами провінцій, провінціалами. Також до епістолярних документів належать реляції, звіти, донесення папських нунціїв, звіти місцевих єпископів до Риму про стан єпархій. До наративних джерел належать історії єзуїтських домів – історії (*historiae*) та щорічні акти (*litterae annuae*), які описували заснування та діяльність домів у повчальній формі. Нами були використані історії з фондів Польської провінції Римського архіву Товариства Ісуса (т. 50, 51, 52). Спеціальними джерелами є персональні каталоги Товариства. Т. зв. перші із трирічних каталогів (складались щотри роки) містили імена єзуїтів, коротку інформацію про їх місце народження, вік, стан здоров'я, дату вступу до Товариства, освіту, функції, вид і дату останніх обітниць. Т. зв. короткі каталоги подавали імена і прізвища єзуїтів кожного дому провінції із зазначенням їх тогорічних занять. Саме короткі каталоги стали для нас головним джерелом для встановлення факту існування богословських курсів для єпархіяльного кліру на українських землях Польської провінції Товариства. Ми використали перші трирічні каталоги (фонд Польської провінції Римського

архіву Товариства Ісуса, томи 6–12 (каталоги за 1584, 1587, 1590, 1593, 1597, 1599, 1603, 1606, 1611, 1614, 1619, 1622, 1625, 1628, 1633, 1636, 1639, 1642, 1645, 1649, 1651 pp.)), а також короткі каталоги із фонду Польської провінції Товариства Ісуса (томи 7, 43, 44 (каталоги за 1601/02, 1591–1599, 1602–1624, 1626–1639, 1641–1650 pp.)).

Зупинимось на розгляді, по-перше, питання організації єзуїтами семінарій для єпархіяльного кліру у Речі Посполитій та, по-друге, з'ясуємо наявність курсів морального та полемічного богослов'я для єпархіяльного кліру на українських землях (де у цей період не було семінарій). При цьому оминемо увагою дві папські семінарії (у Браневі (Браунсберзі) та Вільні) як невідповідні статусу єпархіяльних. З огляду на широке висвітлення в польській історіографії першої частини нашого завдання, спираючись на існуючі здобутки історіографії та використовуючи метод порівняльного аналізу, виявимо спільне та відмінне в моделях адміністрування та стосунків між єзуїтами-керівниками та єпископами-фундаторами семінарій і капітулами, охарактеризуємо зміст навчального і виховного плану семінарій. Зважаючи на відсутність як у польській, так і в українській історіографії зацікавлення богословськими курсами при єзуїтських домах на українських землях, уточнимо виявлені нами раніше дані про існування цих курсів, вивчимо програму викладів, встановимо їх педагогічний склад. Порівняльний контекст діяльності єзуїтських шкіл для світських учнів та їх викладацького складу допоможе з'ясувати значення, яке надавало Товариство духовній освіті єпархіяльного кліру.

Духовні семінарії єзуїтів у Речі Посполитій

До появи духовних семінарій кандидати у священство лише звертались до єпископа з проханням висвячення, яке невдовзі отримували. Парафіяльний священник представляв єпископові молодого кандидата, якого по висвяченні утримував як свого вікарія. Такою була ситуація як у Польському Королівстві, так і в Західній Європі. Проте інтелектуальні та церковні еліти усвідомлювали, що освітній рівень духовенства є досить низький. Свідченням цього є порада Краківського єпископа Яна Конарського 1509 р. надавати парафіяльні бенефіції насамперед тим кандидатам, які вже вивчали чи хотіли би вивчати по отриманні бенефіції в університеті богослов'я чи канонічне право. Ленчицький синод 1523 р. вимагав від кандидатів у священство закінчення трирічних університетських студій [18, 350–351]. Адже кандидати, які мали за плечима досвід навчання на богословському факультеті якогось університету, були винятком. У кращому разі вони навчалися у кафедральній школі, доповнивши свої знання азами богослов'я і душпастирства у місцевого парафіяльного священника. У гіршому разі парафіяльних священників призначали колятори, світські патрони церков [30, 68] (у цей період близько 80–90 % парафіяльних церков у Короні Польській та Великому князівстві Литовському належали шляхті). Шляхта, мало турбуючись про остаточне схвалення єпископом пропонуваного кандидата, нерідко роздавала посади настоятелів парафії випадковим священникам. Інколи ці посади колятори надавали своїм неповнолітнім синам, вважаючи посаду керівника парафії суто

адміністративною та дуже доходною. Багато хто з духовенства жив із жінками, мав дітей і провадив світський спосіб життя, носив світський одяг, зловживав алкоголем і палив [18, 369–374]. Відповідно наслідки відсутності доброї або нерідко елементарної богословської підготовки, сумнівних моральних якостей католицького кліру далися взнаки за часів Реформації.

Іншою проблемою було суттєве зменшення внаслідок реформаційних процесів кількості духовенства, зайнятого парафіяльним душпастирством. Під час Реформації Католицька церква на землях Польського Королівства втратила значну кількість парафій. Наприклад, близько 1580 р. у Краківській єпархії (охоплювала всю Малопольщу) у руках протестантів опинилось 20–30% парафій, у Познанській – майже 50 %. Відносно великих втрат зазнали Гнезненська, Хелмінська і Куявська єпархії. Остання була сильно протестантизована. Значно скоротилась територія Вармінської єпархії – до меж Вармінського князівства, яке було власністю вармінських єпископів. У Вармінській єпархії 100 парафій зазнали секуляризації. Внаслідок секуляризації Лівонського ордену (1561) і прийняття ним лютеранства зникла Ризька митрополія. Священники, які залишились католиками, не проявляли надмірної ініціативи у своїй праці, багато парафіяльних бенефіціїв перейшло до рук світських осіб [19, 189–251].

Про усвідомлення вищими церковними ієрархами серйозності становища свідчила ухвала Варшавського синоду 1561 р., яка випередила відповідний декрет Тридентського собору. Ухвала приписувала реформувати насамперед уже існуючі навчальні заклади, які стали б

місцем навчання та виховання кліру. Також єпископам пропонувалось заснувати колегію для юнаків-кандидатів у священники, найздібнішим і найстараннішим із них – платити стипендію. Пропозиція про запрошення єзуїтів та доручення їм керівництва цими закладами не була прийнята, оскільки її реалізація вимагала значних коштів [9, 72–74]. Проте вже за кілька років єзуїти взяли на себе розв'язання проблеми освіти парафіяльного духовенства через керівництво духовними семінаріями.

Спочатку Товариство Ісуса не мало наміру займатись освітою ані світських, ані духовних осіб. Перші єзуїтські колегії при університетах у Парижі, Коїмбрі, Падуї, Льовені, Алкалі, Кьольні та Валенсії у 1540-х роках виконували виключно роль помешкань для членів Товариства, які вивчали у цих університетах філософію і богослов'я. Жодних викладів тут не проводилось [24, 307; 23, 309; 29, 299; 26, 6]. Згодом у колегіях розпочалося навчання єзуїтів та учнів з-поза Товариства [20; 6, 338]. Від того часу єзуїти організували в Європі найрозгалуженішу мережу шкіл для світських учнів, здобувши славу «вчителів Європи». Так само єзуїти спочатку не мали наміру керувати духовними семінаріями. Першою причиною був брак відповідних кадрів та, зокрема, кадрів для проведення широкомасштабної акції як навчання єпархіяльного кліру. Другою причиною була небезпека опинитися у залежності від місцевих єпископів [32, 12–13]. Тому II Генеральна конгрегація 1565 р. дозволила єзуїтам брати під своє керівництво єпархіяльні семінарії лише з дозволу генерала у виняткових випадках [16, 532; 19, 241. Порівняй: 8, 323]. Проте у Речі Посполитій траплялися порушення

цього припису. Попри явний брак кадрів, протягом XVI ст. місцеві єзуїти не відмовляли єпископам у керівництві семінаріями. Так, уже за три роки після прибуття єзуїтів до Польського Королівства та заснування у Браневі першого дому, 1567 р., при ньому постала перша духовна семінарія, керована єзуїтами. Окрім Браневської семінарії у Вармінській єпархії, єзуїти керували семінаріями у Старих Шкотах/Гданську (Куявська єпархія), Каліші (Гнезненська єпархія), Кроже (Жмудська єпархія), Сандомірі (Краківська єпархія), Познані (Познанська єпархія), Пултуську (Плоцька єпархія), Вільні (Віленська єпархія). (Див. Табл. 1).

З Таблиці 1 видно, що мережею єзуїтських духовних семінарій покрита та частина Речі Посполитої, де переважало католицьке населення, і, відповідно, мережа Католицької церкви, незважаючи на реформаційні потрясіння, була щільнішою, ніж на землях, заселених переважно православними. Попри нагальну потребу в організації духовних навчальних закладів та необхідність виконувати рішення Тридентського собору, в середньому нові семінарії відкривались лише кожні 8,4 року. Єпископи не поспішали їх фундувати, оскільки фундація вимагала від них значних фінансових витрат (у подальшому ж саме фінансові труднощі стали одним із головних предметів суперечок єпископів та капітул із єзуїтами). Остання семінарія у цей період розпочала діяльність 1637 р. – за 81 рік після відповідного рішення Тридентського собору. На цей момент єзуїти вже або встигли відмовитись від керівництва, або були усунуті від нього у трьох заснованих раніше семінаріях: 1614 р. – у Познанській, 1621 р. – у Каліській,

Таблиця 1

Духовні семінарії для єпархіального кліру, проваджені єзуїтами
в Речі Посполитій (до середини XVII ст.)*

Місто	Єпархія	Фундатор	Період діяльності	Кількість семінаристів
Бранево	Вармінська	Вармінський князь-єпископ, кардинал Станіслав Гозій	1567–1780	1567 – 10, 1568 – 24, 1571 – 17, 1575 – 18, 1585 – 20, 1641 – 10
Познань	Познанська	Познанські єпископи Адам Конарський та Лукаш Косьцелецький	1581–1614	1581 – 12, 1593 – 18, 1596 – 11
Вільно	Віленська	Віленський єпископ Юрій Радзивілл	1582–1652	1585 – 12, 1587 – 14, 1637 – 6
Вільно	Віленська і Жмудська	Жмудський єпископ Юрій Петкевич	1582–1652	Дані відсутні
Каліш	Гнезненська	Примас Польщі, Гнезненський архієпископ Станіслав Карнковський	1593–1621	1621 – 7
Пултуськ	Плоцька	Плоцький єпископ Войцех Барановський	1595–1723	1595 – 12
Старе Шко-ти/ Гданьск	Куявська	Куявський єпископ Єронім Роздражевський, Влоцлавський єпископ Павло Волицький	1620–1773	Дані відсутні
Кроже (перенесена до Ворне (Варняй))	Жмудська	Жмудський єпископ Миколай Пац	1620–1741 (Кроже) 1762–1773 (Ворне)	1621 – 7
Сандомир	Краківська	Канонік Сандомирської колегіати Миколай Леопольдович	1637–1773	Близько 10 до кінця XVII ст.

1635 р. – у Крозькій. В останній семінарії Товариство відмовилось від адміністративних функцій, обмеживши себе викладанням казуїстики. На східних же землях, де превалювало православне українське і білоруське населення, а структура Католицької церкви була нерозвиненою, не існувало жодної семінарії для єпархіальних священників. Навіть у Львові, де католики чисельно переважали, а місцеві єпископи відрізнялись особливою прихильністю до Товариства, не було засновано семінарії.

* Таблиця складена на основі даних, які містяться в [32].

Адміністративне управління семінаріями

Декрет Тридентського собору «Cum adolescentium aetas» визначав спосіб організації семінарій, статuti яких мали розробити місцеві єпископи та делегати від кафедральної капітули. Єпископ, якому підпорядковувалась семінарія, мав забезпечити семінарію ректором і викладачами, опікуватись її утриманням та утриманням викладачів і студентів, разом із капітулою контролювати бюджет та майно семінарії. Єпископ також

мусив відвідувати семінарію, опікуватись духовним життям кліриків та приймати рішення про їх допуск до священства. Канонікам належало допомагати єпископові у справі організації навчання, утримання дисципліни і карності. Студенти мали носити тонзуру і сутану. У семінарії вони мали вивчати гуманітарні та богословські науки, опановувати практичні та теоретичні знання про відправлення богослужінь та звершення Таїнств. Обов'язково мали сповідатися та причащатися, брати участь у кафедральних богослужіннях [9, 70–71].

У Речі Посполитій всі семінарії, керовані єзуїтами, створювались при єзуїтських домах, щоби семінаристи могли відвідувати проваджені єзуїтами школи для світських учнів. Проте залежно від єпархії між семінаріями були розбіжності у сфері умов фундацій, внутрішньої організації, віку кандидатів і навіть у навчальній програмі.

Статут першої єзуїтської духовної семінарії, Браневської, був складений її фундатором – кардиналом Станіславом Гозієм – і називався «Конституції Браневської духовної семінарії, заснованої найяснішим і найвелебнішим Станіславом Гозієм, кардиналом і єпископом Вармінським, а також гідною поваги капітулою тієї ж церкви: оголошені 1566 р.» [12]. «Конституції...» були взяті іншими єзуїтськими семінаріями за основу статутів. Розділи Браневських «Конституцій...» називались: «Про доходи семінарії», «Про кураторів семінарії», «Про кількість і якість осіб, які приймаються, та про спосіб прийняття до семінарії», «Про життя, навчання і виховання студентів семінарії», «Про виключення із семінарії». У першому розділі було описано обов'язки єпископа і капітули

щодо фінансування семінарії. У другому – механізм адміністративного керування семінарією. Згідно з ним у справах навчання, дисципліни і духовного життя семінарією керував ректор Браневської єзуїтської колегії, якому допомагали 1–2 «модератори»-єзуїти. Останні весь час мали перебувати у семінарії зі студентами та опікуватись їх дисципліною в поведінці, побожності та навчанні. «Модератори» мали право карати семінаристів за менші провини, а про більші – інформувати ректора. З боку єпископа семінарією керували «консерватори» – два каноніки кафедральної церкви, призначені єпископом. Без їх відома не можна було нікого приймати та виключати із семінарії. «Консерватори» мали право візитації семінарії з метою з'ясування ситуації у навчальному процесі та поведінці семінаристів. Єпископ призначав для семінарії двох «провізорів» – світську і духовну осіб, які йому підпорядковувалися та займались економічними справами семінарії. Безпосереднім виконавцем доручень «провізорів» був «керуючий». Він закуповував необхідні матеріали і продукти, завідував чищенням та пранням одягу і т. п. [12, 53–54].

«Конституції» передбачали прийняття до семінарії 24 студентів, з яких 16 мав призначити єпископ, 8 – капітула. Майбутні семінаристи повинні були походити із Вармінської єпархії чи сусідньої, бути дітьми бідних батьків. Від них вимагалось у подальшому перебувати у католицькій вірі, стати священниками та служити пожиттєво Церкві та Вармінській єпархії. Кожен майбутній семінарист мав бути проєкзаменований ректором єзуїтської колегії чи «модераторами» семінарії. Потім – скласти католицьке визнання віри, зректись ересей,

скласти присягу поваги і послуху єпископові, капітулі і ректорові єзуїтської колегії, а також зобов'язувався не залишати семінарії без дозволу єпископа і капітули. У розділі обговорювались механізм та умови залишення семінарії [12, 55–56].

Розділ «Про життя, навчання і виховання студентів семінарії» містив приписи щодо розміщення семінаристів у приміщенні семінарії, розпорядку дня і молитов, дотримання чистоти і порядку, щоденної участі у літургії, щомісячної сповіді і причастя, прислугування під час богослужінь у Браневській парафіяльній церкві для кращого пізнання церковного співу та обрядів. Семінаристам приписувалось просити благословення і дякувати до їжі і після, під час їжі – слухати читання духовної літератури, молитись, зокрема за Церкву, єпископа, короля і благодійників. Між собою студенти мали підтримувати мир і любов, не залишати будинок без дозволу керівництва семінарії. Розмовляти семінаристи мали латиною і лише у духовних справах могли використовувати рідну мову. Навчатись гуманітарним, філософським і богословським наукам семінаристам радилось «довше і детальніше», якщо дозволяв вік і здібності. Мінімум вони мали навчитись граматиці, церковному співу, вивчити церковний календар, належне зі Св. Письма, церковних книг і проповідей, усього, що стосувалось відправи Таїнств, особливо сповіді [12, 56–59].

Розділ «Про виключення із семінарії» передбачав відрахування семінаристів через нездібність до навчання, погані звички і слабе здоров'я. Студентам, які після закінчення семінарії не виявили бажання прийняти рукопокладення чи під час навчання захотіли б залишити семінарію, приписувалось знайти якусь

роботу в єпархії. В разі ж відмови від такої роботи студент мав повернути кошти за своє навчання та утримання в семінарії [12, 59–60].

Окрему інструкцію про умови прийняття до духовних семінарій 1570 р. склав візитатор Польської єзуїтської провінції Лаурентіо Маджіо у документі «Officium Praefecti Seminarii Episcopalis Brunsbergensis». Маджіо передбачав керування духовною семінарією ректором/суперіором місцевого єзуїтського дому. Безпосереднє ж керівництво семінарією здійснював від імені настоятеля призначений ним із числа священників-єзуїтів його дому префект (регент). Префектові мав допомагати один із кліриків-єзуїтів. Префект відповідав за освіту і виховання семінаристів, детальне вивчення ними церковних звичаїв, за їхні успіхи у науці. Префектові підпорядковувалися семінаристи, його помічник (соцій) та прислуга семінарії. Соцій мав допомагати префектові в усіх справах, які стосувалися успіхів семінаристів у духовному житті та навчанні, в опіці над їхнім здоров'ям. Префект стежив за дотриманням умов прийняття кандидатів до семінарії, мав право усунути семінаристів із семінарії, але йому не радилось це робити, за винятком надзвичайних випадків, коли зволікання могло завдати великої шкоди. Також префект мав турбуватися, щоб ніхто не заохочував семінаристів вступати до Товариства Ісуса. Опіці префекта підлягало духовне життя прислуги семінарії. Він мав її навчити ранішніх і вечірніх молитов, складання іспиту совісті, турбуватись, аби прислуга щодня брала участь у літургії, сповідалась і причащалась [28, 85–86]. Керування матеріальними справами семінарії Л. Маджіо не доручав безпосередньо

префектові. Ці обов'язки мав виконувати призначений настоятелем єзуїтського дому економ, який підпорядковувався префектові семінарії.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Banaszak M.* Geneza seminariów duchownych w Polsce / M. Banaszak // *Collectanea Theologica*. – 1967. – Т. 37, з. 3. – С. 123–136.
2. *Banaszak M.* Początki kolegium jezuitckiego i seminarium diecezjalnego w Poznaniu / M. Banaszak // *Sacrum Poloniae Millennium*. – Rzym, 1964. – Т. 10. – С. 505–518.
3. *Banaszak M.* Starania bpa Kościeleckiego o seminarium duchowne w Poznaniu / M. Banaszak // *Miesięcznik Kościelny Archidiecezji Poznańskiej*. – 1964. – Т. 15. – С. 107–112.
4. *Brachvogel E.* Das Priesterseminar in Braunsberg. Festschrift zur Weihe des neuen Priesterseminars am 23. April 1932 / E. Brachvogel E. – Braunsberg: Ermländische Zeitungs- und Verlagsdruckerei, 1932. – 55 S.
5. *Chodyński S.* Seminarium Włocławskie: szkic historyczny na podstawie akt i dokumentów miejscowych / S. Chodyński. – Włocławek: Druk H. Neumana, 1905. – 413, [1] s., [13] k. tabl.
6. *Constitutiones Societatis Iesu a Congregatione Generali XXXIV annotatae et Normae complementariae ab eadem Congregatione approbatae*. – Romae: Apud Curiam Praepositi Generalis Societatis Iesu, 1995. – 674 p.
7. *Długosz T.* Seminaria duchowne w wschodniej Polsce do 1800 r. / T. Długosz // *Collectanea Theologica*. – 1935. – Т. 16, з. 4. – С. 23–37.
8. *Grendler P. F.* Schools, Seminaries, and Catechetical Instruction // *Catholicism in Early Modern History. A Guide to Research* / Ed. by J. W. O'Malley. – Michigan: St. Louis: Foundation for Reformation Research, 1988. – Vol. 2 of *Reformation Guides of Research*. – P. 315–330.
9. *Gręźlikowski J.* Pierwsze seminaria duchowne w Polsce – recepcja dekretu Soboru Trydenckiego o seminariach / J. Gręźlikowski // *Teologia i Człowiek. Kwartalnik Wydziału Teologicznego UMK*. – 2013. – Т. 22, з. 2. – С. 63–84.
10. *Gulbinowicz H.* Geneza Konstyucji Hozjańskich seminarium duchownego w Braniewie / H. Gulbinowicz // *Studia Warmińskie*. – 1968. – Т. 5. – С. 43–65.
11. *Kacprzycki F.* Założenie Seminarium duchownego w Płocku / F. Kacprzycki // *Studia Płockie*. – 1974. – Т. 2. – С. 139–154.
12. *Konstyucje Braniewskiego seminarium duchownego założonego przez najjaśn. i najprzew. Stanisława Hozjusza kardynała s.k.r. i biskupa Warmińskiego oraz czcigodną kapitułę tegoż kościoła: ogłoszone w 1566 r.* // *Seminaria diecezjalne w Polsce prowadzone przez jezuitów od XVI do XVIII wieku* / L. Piechnik. – Kraków: WAM, 2001. – С. 53–68.
13. *Korewa J.* Sprowadzenie jezuitów do Polski / J. Korewa // *Nasza Przeszłość*. – 1964. – N 20. – С. 13–49.
14. *Korewa J.* Z dziejów diecezji warmińskiej w XVI w. Geneza braniewskiego Hosianum. Przyczynek do dziejów zespolenia Warmii z Rzeczpospolitą / J. Korewa. – Poznań: Księgarnia Św. Wojciecha, 1965. – 242 s.
15. *Kościelak S.* Jezuitci w Gdańsku. Od drugiej połowy XVI do końca XVIII wieku / S. Kościelak. – Gdańsk: WAM, 2000. – 368 s.
16. *Kurczewski J.* Biskupstwo wileńskie od jego założenia aż do dni obecnych, zawierające dzieje i prace biskupów i duchowieństwa diecezji wileńskiej, oraz wykaz kościołów, klasztorów, szkół i zakładów dobroczynnych i społecznych / J. Kurczewski. – Wilno: Nakł. i druk. Józefa Zawadzkiego, 1912. – 614 s.
17. *Kurczewski J.* Kościół zamkowy, czyli Katedra Wileńska w jej dziejowym, liturgicznym, architektonicznym i ekonomicznym rozwoju / J. Kurczewski. – Wilno: Nakł. i druk. Józefa Zawadzkiego, 1908. – Т. 1. – 329 s.
18. *Litak S.* Struktura i funkcje parafii w Polsce / S. Litak // *Kościół w Polsce*. – Т. 2: *Wiek XVI-XVIII* / Pod red. J. Kłoczowskiego. – Kraków: Społeczny Instytut Wydawniczy «Znak», 1969. – С. 261–484.
19. *Litak S.* W dobie reform i polemik religijnych / S. Litak // *Chrześcijaństwo w*

Polsce: Zarys przemian (1966–1979) / Pod red. J. Kłoczowskiego. – Lublin, 1992. – S. 180–251.

20. *Lukács L.* De origine collegiorum externorum deque controversiis circa eorum paupertatem obortis / L. Lukács // Archivum Historicum Societatis Iesu. – 1960. – Vol. 29. – P. 189–245, 1961. – Vol. 29. – P. 1–89.

21. *Młynarczyk S.* Seminarium diecezjalne Lubelskie / S. Młynarczyk // Wiadomości Diecezjalne Lubelskie. – 1963. – S. 194–196.

22. *Młynarczyk S.* Z dziejów seminarium duchownego łacińskiej diecezji chełmskiej w Krasnymstawie / S. Młynarczyk // Roczniki Humanistyczne. – Towarzystwo Naukowe KUL, Wydział Humanistyczno-Filologiczny. – Lublin, 1953. – T. 4, z. 3. – S. 67–79.

23. *Natoński B.* Szkolnictwo jezuickie w dobie kontrreformacji / B. Natoński // Wiek XVII: Kontrreformacja. Barok. Prace z historii kultury / Red. J. Pelc. – Wrocław – Warszawa – Kraków: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 1970. – T. XXIX. – S. 309–337.

24. *O'Malley J. W.* Pierwsi jezuita / J. W. O'Malley; [przekł. P. Samerek SJ]. – Kraków: WAM, 1999. – 580 s.

25. *Obłak J.* O początkach kolegium jezuickiego i seminarium duchownego w Braniewie / J. Obłak // Studia Warmińskie. – 1968. – T. 5. – S. 5–41.

26. *Piechnik L.* Gimnazjum w Braniewie w XVI w. Studium o początkach szkolnictwa jezuickiego w Polsce / L. Piechnik // Nasza Przeszość. – T. 7. – Kraków, 1958. – S. 5–72.

27. *Piechnik L.* Jezuita a seminarium diecezjalne w Kaliszu / L. Piechnik // Nasza Przeszość. – 1964. – T. 20. – S. 119–125.

28. *Piechnik L.* Jezuita seminaria diecezjalne w Polsce / L. Piechnik // Z dziejów szkolnictwa jezuickiego w Polsce. Wybór artykułów / Wstęp, wybór i opracowanie, mapki, wykaz szkół, bibliografia, indeks J. Paszenda. – Kraków: WAM, 1994. – S. 70–91.

29. *Piechnik L.* Model średniej szkoły jezuickiej w Polsce i na Litwie przed wydaniem *Ratio studiorum* / L. Piechnik // Nasza Przeszość. – 2000. – T. 94. – S. 299–332.

30. *Piechnik L.* Powstanie i rozwój jezuickiej *Ratio studiorum* (1548–1599) / L. Piechnik. – Kraków: WAM, 2003. – 264 s.

31. *Piechnik L.* Rozkwit Akademii Wileńskiej w latach 1600–1655 / L. Piechnik. – Rzym: Apud «Institutum Historicum Societatis Iesu», 1983. – 315 s.: il.

32. *Piechnik L.* Seminarium diecezjalne w Polsce prowadzone przez jezuitów od XVI do XVIII wieku / L. Piechnik. – Kraków: WAM, 2001. – 304 s.

33. *Piechnik L.* Seminarium diecezjalne w Poznaniu w latach 1564–1614 / L. Piechnik // Nasza Przeszość. – 1984. – T. 61. – S. 93–109.

34. *Piechnik L.* Seminarium diecezjalne w Sandomierzu (1635–1773) / L. Piechnik // Studia Theologica Varsaviensia. – 1970. – T. 8, N 2. – S. 159–229.

35. *Seminaria Ecclesiae Catholicae / Sacra Congregatio de Seminariis et Studiorum Universitatibus.* – Romae: Typis Polyglottis Vaticanae, 1963. – 1757 p.

36. *Szczeblewski S.* Seminarium duchowne diecezji wrocławskiej / S. Szczeblewski // Ateneum Kapłańskie. – 1969. – T. 72, z. 2. – S. 237–258.

37. *Szorc A.* Kolegium jezuickie w Baraniewie i jego księgozbiór, 1565–1626 / A. Szorc. – Olsztyn: Wyższe Seminarium Duchowne Metropolii Warmińskiej «Hosianum», 1998.

38. *Wołoncewski M.* Biskupstwo Żmudzkie / M. Wołoncewski; [tłum. z pol. M. Hryszkiewicz]. – Kraków: Nakł. księgarni Gebethnera i Spółki, 1898. – 247 s.

39. *Załęski S.* Jezuita w Polsce / S. Załęski. – Lwów–Kraków: Druk. i nakł. drukarni ludowej, 1900–1906. – T. I–V.

40. *Żebrowski T.* Początki seminarium klerycznego w Pułtusk i jego dzieje do połowy XVII w. / T. Żebrowski // Studia Płockie. – 1994. – T. 22. – S. 11–27.

41. *Шевченко Т.* Єзуїтське шкільництво на українських землях останньої чверти XVI – середини XVII ст. / Т. Шевченко. – Львів: Свічудо, 2005. – 337 с.

REFERENCES

1. *Banaszak M.* Geneza seminariów duchownych w Polsce / M. Banaszak // *Collectanea Theologica*. – 1967. – T. 37, z. 3. – S. 123–136.
2. *Banaszak M.* Początki kolegium jezuitckiego i seminarium diecezjalnego w Poznaniu / M. Banaszak // *Sacrum Poloniae Millenium*. – Rzym, 1964. – T. 10. – S. 505–518.
3. *Banaszak M.* Starania bpa Kościeleckiego o seminarium duchowne w Poznaniu / M. Banaszak // *Miesięcznik Kościelny Archidiecezji Poznańskiej*. – 1964. – T. 15. – S. 107–112.
4. *Brachvogel E.* Das Priesterseminar in Braunsberg. Festschrift zur Weihe des neuen Priesterseminars am 23. April 1932 / E. Brachvogel E. – Braunsberg: Ermländische Zeitungs- und Verlagsdruckerei, 1932. – 55 S.
5. *Chodyński S.* Seminarium Włocławskie: szkic historyczny na podstawie akt i dokumentów miejscowych / S. Chodyński. – Włocławek: Druk H. Neumana, 1905. – 413, [1] s., [13] k. tabl.
6. *Constitutiones Societatis Iesu a Congregatione Generali XXXIV annotatae et Normae complementariae ab eadem Congregatione approbatae*. – Romae: Apud Curiam Praepositi Generalis Societatis Iesu, 1995. – 674 p.
7. *Długosz T.* Seminaria duchowne we wschodniej Polsce do 1800 r. / T. Długosz // *Collectanea Theologica*. – 1935. – T. 16, z. 4. – S. 23–37.
8. *Grendler P. F.* Schools, Seminaries, and Catechetical Instruction // *Catholicism in Early Modern History. A Guide to Research* / Ed. by J. W. O'Malley. – Michigan: St. Louis: Foundation for Reformation Research, 1988. – Vol. 2 of *Reformation Guides of Research*. – P. 315–330.
9. *Gręźlikowski J.* Pierwsze seminaria duchowne w Polsce – recepcja dekretu Soboru Trydenckiego o seminariach / J. Gręźlikowski // *Teologia i Człowiek. Kwartalnik Wydziału Teologicznego UMK*. – 2013. – T. 22, z. 2. – S. 63–84.
10. *Gulbinowicz H.* Geneza Konstytucji Hozjańskich seminarium duchownego w Braniewie / H. Gulbinowicz // *Studia Warmińskie*. – 1968. – T. 5. – S. 43–65.
11. *Kacprzycki F.* Założenie Seminarium duchownego w Płocku / F. Kacprzycki // *Studia Płockie*. – 1974. – T. 2. – S. 139–154.
12. *Konstytucje Braniewskiego seminarium duchownego założonego przez najjaśn. i najprzew. Stanisława Hozjusza kardynała s.k.r. i biskupa Warmińskiego oraz czcigodną kapitułę tegoż kościoła: ogłoszone w 1566 r.* // *Seminaria diecezjalne w Polsce prowadzone przez jezuitów od XVI do XVIII wieku* / L. Piechnik. – Kraków: WAM, 2001. – S. 53–68.
13. *Korewa J.* Sprowadzenie jezuitów do Polski / J. Korewa // *Nasza Przeszłość*. – 1964. – N 20. – S. 13–49.
14. *Korewa J.* Z dziejów diecezji warmińskiej w XVI w. Geneza braniewskiego Hosianum. Przyczynek do dziejów zespolenia Warmii z Rzeczpospolitą / J. Korewa. – Poznań: Księgarnia Św. Wojciecha, 1965. – 242 s.
15. *Kościelak S.* Jezuitci w Gdańsku. Od drugiej połowy XVI do końca XVIII wieku / S. Kościelak. – Gdańsk: WAM, 2000. – 368 s.
16. *Kurczewski J.* Biskupstwo wileńskie od jego założenia aż do dni obecnych, zawierające dzieje i prace biskupów i duchowieństwa diecezji wileńskiej, oraz wykaz kościołów, klasztorów, szkół i zakładów dobroczynnych i społecznych / J. Kurczewski. – Wilno: Nakł. i druk. Józefa Zawadzkiego, 1912. – 614 s.
17. *Kurczewski J.* Kościół zamkowy, czyli Katedra Wileńska w jej dziejowym, liturgicznym, architektonicznym i ekonomicznym rozwoju / J. Kurczewski. – Wilno: Nakł. i druk. Józefa Zawadzkiego, 1908. – T. 1. – 329 s.
18. *Litak S.* Struktura i funkcje parafii w Polsce / S. Litak // *Kościół w Polsce*. – T. 2: *Wiek XVI–XVIII* / Pod red. J. Kłoczowskiego. – Kraków: Społeczny Instytut Wydawniczy «Znak», 1969. – S. 261–484.
19. *Litak S.* W dobie reform i polemik religijnych / S. Litak // *Chrześcijaństwo w Polsce: Zarys przemian (966–1979)* / Pod red. J. Kłoczowskiego. – Lublin, 1992. – S. 180–251.
20. *Lukács L.* De origine collegiorum externorum deque controversiis circa eorum paupertatem obortis / L. Lukács // *Archivum*

- Historicum Societatis Iesu. – 1960. – Vol. 29. – P. 189–245, 1961. – Vol. 29. – P. 1–89.
21. *Młynarczyk S.* Seminarium diecezjalne Lubelskie / S. Młynarczyk // *Wiadomości Diecezjalne Lubelskie*. – 1963. – S.194–196.
22. *Młynarczyk S.* Z dziejów seminarium duchownego łacińskiej diecezji chełmskiej w Krasnymstawie / S. Młynarczyk // *Roczniki Humanistyczne*. – Towarzystwo Naukowe KUL, Wydział Humanistyczno-Filologiczny. – Lublin, 1953. – T. 4, z. 3. – S. 67–79.
23. *Natoński B.* Szkolnictwo jezuickie w dobie kontrreformacji / B. Natoński // *Wiek XVII: Kontrreformacja. Barok. Prace z historii kultury* / Red. J. Pelc. – Wrocław – Warszawa – Kraków: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 1970. – T. XXIX. – S. 309–337.
24. *O'Malley J. W.* Pierwsi jezuita / J.W. O'Malley; [przekł. P. Samerek SJ]. – Kraków: WAM, 1999. – 580 s.
25. *Obłąk J.* O początkach kolegium jezuickiego i seminarium duchownego w Braniewie / J. Obłąk // *Studia Warmińskie*. – 1968. – T. 5. – S. 5–41.
26. *Piechnik L.* Gimnazjum w Braniewie w XVI w. Studium o początkach szkolnictwa jezuickiego w Polsce / L. Piechnik // *Nasza Przeszłość*. – T. 7. – Kraków, 1958. – S. 5–72.
27. *Piechnik L.* Jezuita a seminarium diecezjalne w Kaliszu / L. Piechnik // *Nasza Przeszłość*. – 1964. – T. 20. – S. 119–125;
28. *Piechnik L.* Jezuita seminaria diecezjalne w Polsce / L. Piechnik // *Z dziejów szkolnictwa jezuickiego w Polsce. Wybór artykułów / Wstęp, wybór i opracowanie, mapki, wykaz szkół, bibliografia, indeks J. Paszenda*. – Kraków: WAM, 1994. – S. 70–91.
29. *Piechnik L.* Model średniej szkoły jezuickiej w Polsce i na Litwie przed wydaniem *Ratio studiorum* / L. Piechnik // *Nasza Przeszłość*. – 2000. – T. 94. – S. 299–332.
30. *Piechnik L.* Powstanie i rozwój jezuickiej *Ratio studiorum* (1548–1599) / L. Piechnik. – Kraków: WAM, 2003. – 264 s.
31. *Piechnik L.* Rozkwit Akademii Wileńskiej w latach 1600–1655 / L. Piechnik. – Rzym: Apud «Institutum Historicum Societatis Iesu», 1983. – 315 s.: il.
32. *Piechnik L.* Seminaria diecezjalne w Polsce prowadzone przez jezuitów od XVI do XVIII wieku / L. Piechnik. – Kraków: WAM, 2001. – 304 s.
33. *Piechnik L.* Seminarium diecezjalne w Poznaniu w latach 1564–1614 / L. Piechnik // *Nasza Przeszłość*. – 1984. – T. 61. – S. 93–109.
34. *Piechnik L.* Seminarium diecezjalne w Sandomierzu (1635–1773) / L. Piechnik // *Studia Theologica Varsaviensia*. – 1970. – T. 8, N 2. – S. 159–229.
35. *Seminaria Ecclesiae Catholicae / Sacra Congregatio de Seminariis et Studiorum Universitatibus*. – Romae: Typis Polyglottis Vaticanae, 1963. – 1757 p.
36. *Szczeblewski S.* Seminaria duchowne diecezji wrocławskiej / S. Szczeblewski // *Ateneum Kapłańskie*. – 1969. – T. 72, z. 2. – S. 237–258.
37. *Szorc A.* Kolegium jezuickie w Baraniewie i jego księgozbiór, 1565–1626 / A. Szorc. – Olsztyn: Wyższe Seminarium Duchowne Metropolii Warmińskiej «Hosianum», 1998.
38. *Wołoncewski M.* Biskupstwo Żmudzkie / M. Wołoncewski; [tłum. z pol. M. Hryszkiewicz]. – Kraków: Nakł. księgarni Gebethnera i Spółki, 1898. – 247 s.
39. *Załęski S.* Jezuita w Polsce / S. Załęski. – Lwów–Kraków: Druk. i nakł. drukarni ludowej, 1900–1906. – T. I–V.
40. *Żebrowski T.* Początki seminarium kleryckiego w Pułtusku i jego dzieje do połowy XVII w. / T. Żebrowski // *Studia Płockie*. – 1994. – T. 22. – S. 11–27.
41. *Shevchenko T.* Yezuitske shkilnytstvo na ukrainskykh zemliakh ostannoï chverty XVI – seredyiny XVII st. / T. Shevchenko. – Lviv: Svichado, 2005. – 337 s.

T. Shevchenko

Education of Diocesan Priests of the Catholic Church in the Polish-Lithuanian Commonwealth of the Early Modern Period: The Organization of Learning and Academic Staff

Abstract

The Council of Trent began with the development of theological education in the Catholic Church in 1563 by the ordering to the bishops to create seminaries for the training and education of future priests in their dioceses. In the Polish-Lithuanian Commonwealth, despite the apparent lack of the personnel during the 16th century, the Jesuits agreed with the bishops to manage the seminaries. The Jesuits managed the seminaries in Braniewo, Stare Szkoty/Gdańsk, Kalisz, Kroże, Sandomierz, Poznań, Pultusk, Wilno. New seminaries arose on an average every 8.4 years. Duration and curriculum of the seminaries corresponded to the duration and curriculum for incapable Jesuits (1 year of philosophy and 2 years of casuistry). Conflicts of the dioceses and the Jesuits caused the Jesuits resignation from the management of the seminaries. In the Ukrainian lands, where the Orthodox population dominated, there was no Jesuit seminary. Here the Jesuits carried out at their homes the courses of moral (casuistry) and polemical theology (controversies) for diocesan priests. There were the courses at all 14 Jesuit houses where they managed the schools for secular boys (in Yaroslav, Lviv, Lutsk, Kamyanets, Ostroh, Brest, Fastiv, Vinnytsia, Krosno, Bar, Novhorod-Siverskyi, Pereyaslav, Ksaveriv, Kyiv). Jesuit legal documents provided weekly debates on casuistry between the Jesuit students and one or two or times a week between the Jesuits themselves. Every Jesuit priest was obliged to take part in the debate. A number of the casuistry courses was five times greater than the controversies courses. It follows from the comparative analysis of the content of composed by us the supplement A (a list of lecturers and their subjects in the courses for the diocesan clergy in Ukraine) that more than half of the Jesuits-lecturers for the diocesan clergy have belonged to the elite of the Society (they have been professes of four vows) and to the ablest Jesuit intellectuals. It refuted opinion of the Polish historiography that the Jesuits have paid little attention to the seminaries and courses for the diocesan clergy.

Інституційне оформлення духовної освіти в Католицькій церкві припадає на ранньомодерну добу, епоху Католицької Реформи, започатковану Тридентським собором (1545-1563). На XXIII сесії Тридентського собору 15 липня 1563 р. був прийнятий декрет «Cum adolescentium aetas», який зобов'язав єпископів створити у своїх єпархіях щонайменше одну духовну семінарію для навчання та виховання майбутніх священиків. Декрет базувався на статуті Лондонського синоду англійського єпископату 1556 р., який започаткував діяльність духовних семінарій, окресливши засади їх організації та навчальний план.